

Категорія «влада» в давньогрецькій філософській традиції

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано основні точки зору на проблему влади за часів Стародавньої Греції.

Ключові слова: влада, держава, право, політика, норми, закони.

Abstract

The basic terms of the problem of power in the time of ancient Greece.

Keywords: government, state, law, policy, standards, laws.

Вступ

Мислителі Стародавньої Греції зіграли видатну роль в історії політичної і правової думки. Вони започаткували теоретичний підхід до проблематики права, держави, політики, влади.

З моменту виникнення державності в Стародавній Греції на початку I тис. до н. е. історія розвитку політико-правової думки може бути умовно розділена на три періоди: ранній, «досократівський» (IX - VI ст. до н. е.), характерний помітним відходом від релігійно-міфологічних уявлень до раціонального (у творчості Гомера, Гесіода та «семи мудреців»), розвитком філософії і філософським підходом до проблем держави і права (Піфагор і піфагорійці, Геракліт, Демокріт). Другий, «сократівський», класичний період (V - перша пол. IV ст. до н. е.) - час розквіту давньогрецької політичної і філософської думки, поворот до проблеми людини, права і держави (софісти, Сократ, Платон, Аристотель). Третій період (друга пол. IV - II ст. до н. е.) - час упадку грецької державності, залежності від Македонії, а потім Риму (Епікур, стоїки, Полібій).

Основна частина

Політико-правові вчення та ідеї будувалися на древніх міфах, основа яких була релігійною.

У ранньому періоді міфологічна політико-правова думка трактувалася як боротьба богів за владу над світом. Давні мислителі і теоретики у своїх вченнях доводили, що встановлення справедливості, законності, виникнення полісів пов'язане з установленням влади богів-олімпійців на чолі із Зевсом.

Гомер у поемах "Іліада", "Одіссея" оповідає, що Зевс виступив свого часу захисником загальної справедливості, стежив за дотриманням морально-правових норм у суспільстві і суворо карав тих, хто чинив насильство і несправедливий суд. Гомер уводить у політико-правовий обіг такі поняття: «дике» (справедливість) і «темис» (звичай, звичаєве право).

Гесіод у поемах «Теогонія», "Важкі дні" розвиває ідеї права, справедливості. Боги виступають як представники морально-правових принципів і сил. У поемі «Теогонія» від шлюбу Зевса і Богині Феміди народжуються дві доньки-богині Дике (справедливість) і Євномія (законність). Дике охороняє природно-божественну справедливість і карає неправду. Євномія означає божественний характер витоків законності в суспільстві і зв'язок законності і полісів.

Політико-правові ідеї «Семи мудреців» спрямовані на створення і панування справедливих законів у житті полісів. Практично всі «Сім мудреців» були законодавцями.

За перетворення суспільних і політико-правових порядків у VI-V ст. до н. е. виступив Піфагор. Він відстоював аристократичні ідеали правління «кращих» і різко критикував демократію.

При розробці проблем права і справедливості піфагорійці перші теоретично ввели поняття «рівність», що дуже важливо для розуміння ролі права, як однакової міри при регулюванні суспільних відносин. Справедливість, за Піфагором, полягає у відплаті рівним за рівне. Ідеал - це поліс, у якому панують справедливі закони. Після Божества, повчав Піфагор, більш за все варто поважати батьків, закони і коритися їм за переконанням. Найбільше «зло» - анархія (безвладдя).

Людина не може обійтися без керівника, начальника і відповідного виховання, відзначав у своїх повчаннях Піфагор [3].

До розуміння загального логосу (керуючого розуму) у розвитку політико-правової думки VI-V ст. до н. е. прийшов Геракліт. Соціально-політичну нерівність Геракліт виправдує, тому що вона неминуча, правомірна і справедлива в результаті загальної боротьби.

Усі людські закони живляться єдиним божественним. Божественний закон - джерело людського закону. Народ повинен боротися за закон як за свої стіни. Демократію Геракліт критикує, тому що править юрба і немає місця кращим (аристократам). Для прийняття закону необов'язково загальне схвалення на народних зборах. Головне в законі - його відповідність загальному логосу (керуючому розуму).

У першій половині IV ст. до н. е. починається другий період розвитку і розквіту давньогрецької політико-правової думки. Демокріт повчав, що держава це загальне благо і справедливість. Інтереси держави повинні завжди бути на першому плані, а потім - громадяни.

Демокріт захищає демократію. Але за духом йому більше подобається аристократія. Вона краща, тому що повинні керувати кращі. Вони мають високі розумові і моральні якості.

Закони покликані забезпечити упорядковане життя людей. Вони потрібні для звичайних людей, щоб приборкати в них заздрість, вади, взаємне заподіяння шкоди. Мудрій людині закони непотрібні. Мудрі зберігають гарний настрій.

З ученням Сократа пов'язані початок переходу політичної думки з дотеоретичного на теоретичний рівень і створення політичної етики.

Сократ намагався сформулювати ідеально-розумну сутність держави. Владу, засновану на волі народу й державних законах, Сократ вважав царством, а владу, засновану на свавіллі правителя і спрямовану проти народу, - тиранією. Правління тих, хто дотримується законів, він називав аристократією, правління найбагатших - плутократією, а правління всіх - демократією [1].

Платон - учень Сократа - є одним з найвидатніших мислителів в історії філософської і політичної думки.

Ідеальна держава Платона - це справедливе, засноване на законах, правління кращих. Таке правління може бути або царською владою (якщо серед правителів вирізняється хтось один - найдостойніший), або аристократією - владою декількох кращих. Визнаючи можливість створення такої ідеальної держави, Платон водночас висловлює сумнів у реальності її існування. Через недосконалість людської природи така держава не може бути вічною і зміниться іншими, гіршими формами правління - тимократією, олігархією, демократією або тиранією [1].

Кожну з форм державності губить саме те, що вважається в ній найвищим благом. У тимократії це воєнні успіхи, в олігархії - багатство, в демократії - свобода.

Платон вирізняє ще три види правління: владу одного, владу небагатьох і владу більшості, кожен з яких може виступати в законній і незаконній формах. Законна влада одного - це царство, монархія, незаконна - тиранія. Законна влада небагатьох - це аристократія, незаконна - олігархія. Демократія також може бути владою з законами і без них. Серед законних форм правління вона є найгіршою формою, серед незаконних - найкращою.

Арістотель зробив вагомий внесок у всебічну розробку науки про політику як окремої, самостійної галузі знань.

Форму держави Арістотель характеризував як політичну систему, що визначається верховною владою в державі. Конкретні форми він розрізняв залежно від кількості правителів і мети, яку вони при цьому переслідують. За першою ознакою Арістотель розрізняє правління одного, правління небагатьох і правління більшості, а за другою поділяє форми правління на правильні і неправильні. У правильних формах правителі мають за мету спільне благо, а в неправильних - лише своє особисте благо. Трьома правильними формами держави виступають монархія, аристократія і політія, а трьома неправильними - тиранія, олігархія і демократія [1].

Найкращою формою правління, за Арістотелем, є політія, в якій влада належить більшості і здійснюється на спільне благо. Найгіршою з неправильних форм держави є тиранія, де влада здійснюється деспотичними методами однією особою в особистих інтересах.

Найбільш яскравим представником третього періоду розвитку політико-правових вчень (друга половина IV-II ст. до н. е.) був Епікур. Він відстоював рабовласницьку демократію. Він вважав, що закони і держава існують не природно, а встановлені.

Головна мета державної влади - забезпечення безпеки людей, подолання ними страху і щоб вони не спричиняли шкоди один одному. Справжня безпека досягається тихим життям і віддаленням від юрби. Закони, передусім, потрібні для захисту «мудрих» від «юрби».

Стоїки виступили проти політико-правових вчень Епікура. Засновником стоїцизму вважається Зенон. Стоїки підтримували вчення Платона й Арістотеля.

Стоїки виступили за кращий державний лад, суміш демократії, царської влади і аристократії. Державні закони, що відповідають загальному природному закону, повинні неухильно дотримуватися і виконуватися.

Під впливом стоїків сформувалася політико-правова концепція Полібія - останнього великого мислителя стародавньої Греції. Він написав роботу "Історія" у 40 книгах. Розвиток суспільства трактується як нескінченний рух по колу, у ході якого форми правління змінюються, переходять одна в іншу і знову повертаються.

Круговорот - це послідовна зміна шести форм держави: 1. Монархія. 2. Тиранія. 3. Аристократія. 4. Олігархія. 5. Демократія. 6. Охлократія (панування черні і юрби) - найгірша форма держави. Але загалом Полібій схилився до аристократичної форми правління [3].

Отже, проаналізовано основні проблеми влади в історії філософії Стародавньої Греції. Антична політико-правова ідеологія Стародавньої Греції зробила великий внесок у розвиток і розробку теоретичних проблем щодо держави, громадянських прав і свобод, права в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дубчак Л. Проблема співвідношення права та закону в античній філософії / Л. Дубчак, С. Дубчак // Гілея: науковий вісник. - 2013. - № 74. - С. 170-172.
2. Максимов С. І. Про філософське осмислення права (до питання про предмет філософії права) // Вісник Академії прав, наук України. — 1998. — № 2.- с.15-18.
3. Федорин С.Э. Проблема власти в истории философии / С.Э. Федорин // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2009. - № 87. – С. 37-48.
4. Ледаев В. Г. Власть: концептуальный анализ. М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2001. -384 с.
5. Иванов О.Е. Философия Платона и античный политеизм/ О.Е. Иванов // Вестник Русской христианской гуманитарной академии. – 2011. - № 3.- том 12. – С. 50-59.
6. Дмитриев Т.А. Возвращаясь к истокам: философия и политика, Сократ или Платон?/ Т.А.Дмитриев // История философии. – 2008. - № 13. – С. 141-152.

Панькевич Анна Сергіївна – студентка групи ТЗД-16м, Інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: annpankevich@gmail.com

Pankevych Anna - student group TZD-16m, Institute for Environmental Security and Environmental Monitoring, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: annpankevich@gmail.com

Науковий керівник: Головащенко Ірина Олегівна - к.філос.н., доцент кафедри філософії Вінницького національного технічного університету.

Supervisor: Holovashenko Iryna - Ph.D. in philosophy, Associated professor at Department of philosophy Vinnytsia National Technical University.